

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide / Musiikki

2022

Emilia Sohlberg

ALLE VIISIVUOTIAAN LAPSEN VIULUNSOITONOPETUS

– materiaaleja ja menetelmiä pienten viulistien
alkeisopetukseen

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävä taide / Musiikki

2022 | 23 sivua

Emilia Sohlberg

Alle viisivuotiaan lapsen viulunsoitonopetus

– materiaaleja ja menetelmiä pienten viulistien alkeisopetukseen

Opinnäytetyö koostuu sekä kirjallisesta että taiteellisesta osiosta. Taiteellinen osio oli Emilian opinnäytekonsertti, joka pidettiin Sigyn-salissa 27.5.2021 Turussa. Linkki konsertin tallenteeseen on tämän opinnäytetyön liitteenä. Opinnäytetyön kirjallinen ja taiteellinen osio ovat painoarvoltaan samanarvoiset.

Tässä kirjallisessa opinnäytetyössä kirjoittaja selventää itselleen, minkälaista alle viisivuotiaan lapsen viulunsoitonopetus tulisi olla ja mitä sen tulisi sisältää. Kirjoittajan tavoitteena on etsiä itselleen paras mahdollinen metodi pienten lasten viulunsoitonopetukseen ja löytää erilaisia työkaluja, joiden avulla innostus viulunsoittoon saadaan pidettyä yllä viulutunneilla. Tässä opinnäytetyössä on esitelty myös erilaisia apuvälineitä, joilla saadaan joko ylläpidettyä tai korjattua pienten lasten viulunsoittoasentoa. Opinnäytetyössä käsitellään oppimateriaalien lisäksi merkityksellisiä tekijöitä alle viisivuotiaan lapsen viulunsoitonopetuksessa, kuten ensimmäisen viuluopettajan merkitystä ja oikeaa instrumenttiopintojen aloitusikää.

Opinnäytetyötä varten on videoitu oppilaiden viulutunteja ja haastateltu muutamia viulupedagogeja. Lähdemateriaaleina on käytetty musiikin varhaiskasvatukseen ja musikaalisuuteen liittyvää kirjallisuutta.

Opinnäytetyössä kirjoittajalle selkiytyi Colourstrings- ja Suzuki-metodien soveltuvuus alle viisivuotiaan lapsen viulunsoitonopetukseen. Lisäksi kirjoittaja löysi erilaisia apuvälineitä lapsen motivaation ja oikeaoppisen soittoasennon ylläpitämiseen soittotunneilla.

Tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyä viulunsoitonopettajat, jotka eivät aiemmin ole opettaneet alle viisivuotiaille lapsille viulunsoittoa.

Asiasanat:

viulu, opetusmenetelmät, viulunsoitto, pedagogiikka

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing arts/Music

2022 | number of pages 23

Emilia Sohlberg

Teaching of the violin playing for a child under five years of age

- materials and methods for the primary education of small violinists

The thesis consists of both written and artistic sections. The artistic section was Emilia's thesis concert, which was held in Sigyn Hall on 27 May 2021 in Turku. The link to the concert recording is attached to this thesis. The written and artistic sections of the thesis are equal in weight.

In this written thesis, the author clears to herself how one should carry out violin lessons for a child under five years of age. The author's aim is to search the best methods of teaching small children and keeping excitement and motivation to violin playing ongoing on violin lessons. In this thesis is also presented tools for helping or fixing posture problems in violin playing. The thesis presents meaningful aspects when teaching a child under five years of age, such as the meaning of the very first violin teacher and the appropriate age to start violin playing. The thesis consists of both written part and artistic thesis concert. The written part and thesis concert are both equal. For this thesis, the author has done the video recordings of violin lessons that she has taught, and she has also made interviews for couple violin pedagogues. Books about early on music education has been used for a source material.

In this thesis, the author found out that the best methods for teaching small children are Colourstrings-method and Suzuki-method. The author found different tools for keeping up the motivation of a child going on in the violin lessons. The author also found out good tools to help the right posture in violin playing.

This thesis could be useful for the violin teachers who did not teach small children earlier, when they are going to plan and give violin lessons for a child under five years of age.

Keywords:

the violin, teaching methods, violin playing, pedagogy

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Viulunsoitonopetus alle viisivuotiaalle lapselle	7
2.1 Soitonopetusmenetelmiä	9
2.1.1 Colourstrings-menetelmä	10
2.1.2 Suzuki-menetelmä	11
2.2 Työkalut pienten lasten soitonopetuksessa	11
2.3 Lapsen motivoiminen viulunsoittotunneilla	17
3 Merkityksellisiä tekijöitä pienten lasten viulunsoitonopetuksessa	19
3.1 Oikea instrumenttiopintojen aloitusikä	19
3.2 Kun lapsi saa päättää	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
4 Lopuksi	22
Lähteet	24

Liitteet

Liite 1. Opinnäytetyökonserтин juliste

Liite 2. Opinnäytetyökonserтин käsiohjelma

Liite 3. Linkki opinnäytetyökonserttiin

Kuvat

Kuva 1. Muumi sorminuket (Heini Kallio)	12
Kuva 2. Improvisaatiokortit: vihreä hahmoja sisältävä kortti (Emilia Sohlberg).	14
Kuva 3. Improvisaatiokortit: keltainen rytmikortti ja vaaleanpunainen sanakortti (Emilia Sohlberg)	15

1 Johdanto

Minulla oli viulunsoiton ammattiopinnoissani kolmevuotias viulua soittava pedagogiikan harjoitusoppilas, mikä inspiroi minua valitsemaan tämän opinnäytetyön aiheen. Minusta tulee viulunsoitonopettaja ja haluan tulevaisuudessa opettaa enemmän pieniä lapsia. Olen tähän mennessä löytänyt hyvin vähän oppimateriaaleja ja tapoja opettaa viulunsoittoa todella pienille lapsille. Suurin osa jo tehdyistä viulukouluista on suunnattu oppilaille, jotka aloittavat viulunsoiton 6–7-vuotiaina. Perehdyn opinnäytetyössäni Colourstrings- ja Suzuki-menetelmään, jotka on suunniteltu leikki-ikäisen lapsen soitonopetuksen aloitukseen. Opettaessani ensimmäistä kolmevuotiasta oppilasta sain paljon ideoita erilaisiin leikillisiin apuvälineisiin viulupedagogian opettajiltani ja ne ovat esiteltyinä opinnäytetyössäni.

Tavoitteeni tässä kirjallisessa opinnäytetyössä on kehittää ammatillista osaamistani musiikkipedagogina ja viulunsoitonopettajana siten, että saan valmiuksia, työkaluja ja mahdollisesti uusia oppimateriaaleja pienten lasten viulunsoitonopetukseen. Lisäksi tavoitteenani on selkeyttää itselleni, mitä hyviä toimintatapoja pienten lapsen viulunsoitonopetukseen tulisi sisällyttää.

Tätä kirjallista opinnäytetyötä varten olen videoinut vuosina 2020–2022 pedagogiaoppilaani soittotunteja. Hän aloitti viulunsoitonopinnot kolmevuotiaana ja oli oppilaanani kaksi vuotta. Käytin videoita omien opetusmetodieni tarkkailuun ja niiden kehittämiseen. Opetin oppilastani pääosin Colourstrings-metodilla ja tämän lisäksi teimme erilaisia harjoitteita Sirpa Lannes-Tukiaisen, Leena Kiisken ja Tarja Mannisen (2021) Viuluni soi -kirjasarjan ensimmäisestä kirjasta. Kohdassa 2.2 esittelemiäni apuvälineitä on käytetty myös soittotunneilla, joita pidin alle kouluikäiselle oppilaalleni. Videotallenteiden lisäksi olen haastatellut kolmea viulupedagogia tätä opinnäytetyötä varten.

Haastattelemani viulupedagogit toivoivat pysyvänsä anonymina tätä opinnäytetyötä varten. Kaikki kolme pedagogia toimivat menestyksekkäissä oppilaitoksissa ympäri Suomea. Kaikki haastattelut tehtiin videopuheluyhteydellä.

Toivon, että opinnäytetyöstäni on apua aloitteleville instrumenttipedagogeille, joilla on oppilaina alle kouluikäisiä lapsia.

2 Viulunsoitonopetus alle viisivuotiaalle lapselle

Soitonopettajalla on tärkeä rooli alle viisivuotiaan lapsen soitonopetuksessa. Hän on lapsen elämässä yksi ensimmäisistä tärkeistä aikuisista, muu kuin oma huoltaja. Lapsi saattaa olla toisten lasten kanssa päiväkodissa, jossa lasten arkisia toimintojaan on ohjaamassa muutamia aikuisia. Soittotunneilla kuitenkin toimitaan yhden lapsen kanssa kerrallaan, jolloin aikuisen rooli korostuu. On tärkeää, että soitonopettaja on lapsen elämässä luotettava ja turvallinen hahmo. Lapsi on 3–4-vuotiaana hyvin vastaanottavainen ja oppii nopeasti. Tämän ikäisen lapsen viulunsoitonopetus on ennen kaikkea tutustumista viulunsoiton maailmaan leikin ja erilaisten pelien kautta. Soittotunneilla lauletaan ja taputetaan eri rytmejä, joita myöhemmin soitetaan viululla. Viulunsoitonopettajan tulee ottaa huomioon se, ettei viulunsoiton harjoittelusta tule lapselle liian kuormittavaa. Toisin sanoen uuden oppiminen tulee tapahtua sopivassa tahdissa. Soitonopettajan tulee olla tässä tilanteessa valpas ja seurata lapsen kykyä omaksua uusia asioita ja tarpeen vaatiessa palata helpompien asioiden äärelle. Soittotuntien kesto 3–4-vuotiailla lapsilla on 30–45 minuuttia, eli se on saman mittainen kuin vanhemmilla lapsilla. Tämä aika olisi hyvä jakaa kahteen osaan, kahdeksi eri soittotunniksi, jotta soittotunti olisi kestoltaan lyhyempi ja lapselle ei tulisi liian pitkää taukoa ennen seuraavaa soittotuntia. 3–4-vuotias lapsi pystyy keskittymään noin 5–15 minuuttia kerrallaan (Hermanson 2012). Lapsen olisi siis hyvä käydä soittotunneilla kaksi kertaa viikossa, kunnes keskittymiskyky kehittyy ja yksi soittotunti voi kestää 45 minuuttia. Jos lapsi aloittaa soittotunnit alle viisivuotiaana, soittotunnit tulisi pitää joko aamu- tai iltapäivällä. Näin lapsi jaksaa keskittyä suuremmalla todennäköisyydellä soittotunnilla tehtäviin harjoitteisiin. Soitonopettajan viululuokalla voi olla useampi alle kouluikäinen lapsi aloittamassa viulunsoitonopiskelua. Tässä tilanteessa voidaan järjestää soittotunnit niin, että viikon toinen viulutunti on yksilöopetusta ja toinen soittotunti on ryhmäopetusta. Oppilaat pääsevät seuraamaan toisten saman ikäisten lasten viulunsoittoa, mikä saa heidät innostumaan viulunsoitosta. Lapset jaksavat myös keskittyä paremmin soittotunneilla ryhmän ansiosta. Sopiva ryhmäkoko on 3–4 lasta. Rutiini ja opettajan asettamat raamit antavat lapselle turvaa, joten

soittotunneilla tulisi olla sama rakenne, jolloin oppilas tietää mitä odottaa. Esimerkiksi ensin keskustellaan, jonka jälkeen tehdään valmistavia jousi- ja viulukäden harjoitteita. Tämän jälkeen voidaan soittaa pieniä kappaleita ja lopuksi esimerkiksi improvisoidaan tai opetellaan rytmejä. Jokaiselle aktiviteetille opettajalla voi olla nuottitelineellä oma hahmonsa ja aktiviteetin jälkeen hahmo otetaan pois nuottitelineeltä, jolloin lapsi pystyy itse seuraamaan soittotunnin kulkua. Edellä mainittu hahmoesimerkki on saatu pedagogiaopettajaltani.

Kolmevuotias lapsi kokee taiteellisen todellisuuden kaikkien aistien kautta samanaikaisesti (Lindberg-Piironen & Ruokonen 2017, 72–73). Soitonopettajan on syytä tiedostaa tämä soittotunteja suunnitellessa, jotta viulutunnit olisivat mielekkäitä kolmevuotiaalle. Leikkien ja tarinoiden avulla viulunsoitonopetus saadaan yhdistettyä lapselle tärkeisiin aiheisiin. Näin lapsi oppii soittamaan helpommin viulua, eikä se tunnu niin vieraalta soittimelta.

Kolmevuotias lapsi kykenee noudattamaan sanallisia ohjeita (Lindberg-Piironen & Ruokonen 2017, 73). Tämä on tärkeää viulunsoiton opettelussa, jotta alusta alkaen saadaan opetettua oikeaoppinen soittoasento. Kolmevuotiaan lapsen fyysinen kehitys on hyvin eri tasolla kuin neljävuotiaan. Tämä on tärkeää muistaa ottaa huomioon pedagogisesti. Kolmevuotias lapsi pystyy pitämään viulua ylhäällä ja soittamaan näppäillen, pizzicatolla, vapaita kieliä.

Vasemman käden eli viulukäden sormien eriyttämistä toisistaan voidaan alkaa valmistaa poimimalla esimerkiksi kiviä siten, että käytetään etusormea ja peukaloa, keskisormea ja peukaloa ja niin edelleen. Samalla lapsi oppii tuntemaan viulunsoitossa käytettävää termistöä, kuten etusormi /1. sormi, keskisormi /2. sormi, nimetön sormi / 3. sormi ja pikkusormi / 4. sormi.

Lapsi pystyy kolmevuotiaana pitämään jousa oikealla kädellä eli jousikädellä nyrkissä. Viuluopettaja voi auttaa lasta jousen liikeradan kanssa pitämällä lapsen jousesta ja kädestä kiinni ja ohjata kättä liikkumaan oikeaa rataa pitkin. Lapsella on juuri tässä iässä hyvin vahva minä itse -ajattelu, joten on tärkeää antaa lapsen soittaa jousella myös ilman opastusta. Mikäli lapsi kykenee pitämään jousa oikeaoppisesti kädessä, nyrkkiotetta tulisi välttää. Jousikäden apuvälineet esitellään luvussa 2.2.

Neljävuotiaan lapsen hienomotoriset taidot ovat kehittyneemmällä tasolla kuin kolmevuotiaan, joten neljävuotiaan kanssa voidaan aloittaa harjoittelemaan viulukäden sormien asettamista viulun kielille. Soittotunneilla voidaan soittaa muutaman tahdin mittaisia kappaleita pizzicatolla. Silmä–käsi-koordinaation kehittyessä voidaan alkaa soittaa myös jousella näppäilylauluja. Jokaisella viulutunnilla tulisi soittaa vapaita kieliä jousen kanssa, jotta rutiini jousella soittamiseen kehittyy. Lindberg-Piironen ja Ruokonen (2017, 75–76) toteavat, että lapsen neljännen ikävuoden aikana lapsen käsitys ajasta ja tilasta selkenevät. Lapsi liikkuu paljon ja mielikuvitus tukee oppimista. Nelivuotias lapsi ottaa mallia lähellä olevista aikuisista ja heidän tulisikin rohkaista lasta mielikuvitukselliseen leikkiin. Viulunsoitonopetuksessa tulisi siis käyttää positiivista pedagogiaa ja lähestyä viulunsoittoa mielikuvitusleikkien kautta.

2.1 Soitonopetusmenetelmiä

Aloittaessani kolmevuotiaan viuluoppilaan soitonopetuksen mietin, mitä opetusmetodia olisi hyvä käyttää alle viisivuotiaiden lasten viulunsoiton alkeisopetuksessa. Monissa viulukouluissa suositeltu aloitusikä on viisi, kuusi tai seitsemän vuotta. Kunkin viulunsoitonopettajan on syytä luoda oma yksilökohtainen opetusmetodi kullekin viulunsoittoa aloittelevalle lapselle. Itse olen ottanut vaikutteita Colourstrings-metodista ja Suzuki-koulusta. Sekä Colourstrings-metodissa, että Suzuki-koulussa on omat kurssit, jotka perehdyttävät soitonopettajan kunkin menetelmän oppimateriaaleihin. Jotta opettaja voi kutsua itseään esimerkiksi Colourstrings-opettajaksi, hänen on käytävä Colourstrings-metodin kurssit. Sama pätee Suzuki-menetelmään.

Olen etsinyt lisäksi materiaaleja muun muassa seuraavista kirjoista: Sirpa Lannes-Tukiainen, Leena Kiiski ja Tarja Manninen Viuluni soi -kirjasarja ja Anna-Maija Usma Iloinen viuluniekka. Kaikissa edellä mainitsemisani viulukouluissa on hyviä näkökohtia ja opetusmateriaaleja, joita olen käyttänyt omien pienten viuluoppilaitteni opetuksessa. On tärkeää jäsenellä opetusmateriaalit lapsen kehityksen kannalta oikein, jotta opettajan oma opetusmetodi ei vaikuttaisi lapselle sekavalta, vaan etenisi sopivin askelin.

2.1.1 Colourstrings-menetelmä

Colourstrings on Géza ja Csaba Silvayn kehittämä metodi. Se on kehitetty alun perin leikki-ikäisen lapsen viulunsoiton alkutaipaleelle. Nykyään Colourstrings-metodia voi käyttää hyvinkin edistyneiden oppilaiden kanssa. Metodin tarkoituksena on luoda laadukas ja luova ympäristö musiikin oppimiseen ja kokemiseen samalla opettaen tarvittavat taidot instrumentin hallintaan (colourstrings.org). Colourstrings-metodi on viuluaapinen, joista kirjat A, B ja C ovat viulunsoiton aloitukseen tarkoitettuja. Colourstrings-metodissa lapsi saa alkuvaiheessa soittaa hänelle tuttuja melodioita, joita aluksi lauletaan laulun sanoilla ja solmisoiden (do, re, mi,...) minkä jälkeen niitä soitetaan viululla. Laulut koostuvat enintään viidestä sävelestä ja perusrytmeistä.

Colourstrings-viuluaapisessa viulun kielistä käytetään nimiä karhu (G), isä (D), äiti (A) ja lintu (E). Jokaisella kielellä on oma värinsä, mikä auttaa lasta käsittämään viulunkielten ja nuottien välisen kontekstin paperilla. Alle viisivuotias lapsi ei välttämättä osaa vielä lukea sujuvasti, minkä vuoksi nuotit, jotka ovat oikealla nuottiviivastolla, tulevat tutuiksi kirjasarjassa myöhemmin. Aluksi nuotit ovat viivoja, joihin myöhemmin lisätään aika-arvot ja vasta tämän jälkeen lapselle esitellään nuottiviivasto yksi viiva kerrallaan. Nuotit ovat alusta alkaen värillisiä, mikä auttaa lasta soittamaan nuotin oikealla viulunkielellä.

Ennen kuin ääniä soitetaan painamalla sormi pohjaan viulun otelaudalla, lapsi oppii soittamaan huiluääniä ja vasemmankäden pizzicatoa. Jokaisella viulukäden sormella on oma kielensä siten, että 1. sormi soittaa karhukieltä ja 4. sormi lintukieltä. Lapsi oppii heti oikeaoppisen viulukäden asennon tämän ansiosta. Vasemmankäden pizzicato-soitto eriyttää sormia toisistaan ja lapsi oppii varhaisessa vaiheessa liikuttamaan sormia itsenäisesti. Tarkoituksena on, että lapsi omaksuu uusia asioita useiden aistien välityksellä, jotta oppiminen on tehokasta ja pysyvää. Methodiin kuuluu sekä yksilö-, että ryhmäopetusta. Avainasemassa on positiivinen ilmapiiri, jotta leikki-ikäiset lapset saavat soittaa viulua ilman opettajan painostusta vakavaan musiikin opiskeluun, mutta samalla luodaan mahdollisuus lapsille kasvaa musiikkialan ammattilaisiksi. (Szilvay 1994.)

2.1.2 Suzuki-menetelmä

Suzuki-soitonopetusmenetelmä on Shinichi Suzukin kehittämä viulunsoitonopetusmenetelmä. Tätä menetelmää käytetään myös muiden jousisoitinten opetuksessa sekä esimerkiksi pianon- ja huilunsoitonopetuksessa. Suzuki-soitonopetusmenetelmä perustuu musiikin laajaan päivittäiseen kuunteluun. Oppilaat aloittavat soitonopetuksen kuunteluoppilaina ja vasta lapsen itse ilmaistessa halunsa soittamiseen, viulunsoittotunnit aloitetaan. (Windberg 1980, 17–18.) Mikäli lapsi ei ole valmis aloittamaan omia soittotunteja, kuuntelutunteja jatketaan (Windberg 1980, 30).

Suzuki suosittelee lasten aloittavan soittotunnit kolmevuotiaana, sillä tässä vaiheessa äidinkielen oppiminen tapahtuu vaivattomimmin (Windberg 1980, 19). Suzuki-soitonopetusmenetelmä tukee lapsen kiinnostusta ja innostusta musiikkiin. Lapsi aloittaa soittoharrastuksen omasta innostuksestaan soittamista kohtaan. Suzuki-soitonopetusmenetelmässä huoltajilla on suuri vastuu harjoittelusta kotona ja he ovatkin soittotunneilla seuraamassa opetusta, jotta he voivat ohjata lasta kotona oikeaoppisesti. Lapset ovat soittotunneilla sekä yksin, että 3–4 oppilaan ryhmissä. (Windberg 1980, 20–21.) Nuotinluvun opetus aloitetaan lapsen kehityksen mukaan (Windberg 1980, 39). Aluksi Suzuki-menetelmässä viulunsoitonopetus tapahtuu korvakuulolta. Opettaja soittaa malliksi melodian ja oppilas imitoi opettajan soittoa. Tällä tavoin oppilas saa keskittyä vain instrumentin hallintaan. Alle kouluikäiselle lapselle nuotinluvun ja instrumentinhallinta sekä musikaalisesti soittaminen samanaikaisesti on liian haastavaa. Jos kaikkea kolmea asiaa tehdään samanaikaisesti varhaisessa vaiheessa, jokin kolmesta elementistä ei kehity riittävälle tasolle tulevaisuudessa. (Windberg 1980, 39.)

2.2 Työkalut pienten lasten soitonopetuksessa

Lapsi oppii uusia asioita leikkimällä. Soitonopettajalla on hyvä olla erilaisia pelejä ja leikkejä soittotunteja varten, sillä leikkiminen on yksi tärkeimmistä asioista 3–

4-vuotiaan lapsen kehityksessä. Leikin avulla myös viulunsoitto tulee hauskesti lapselle tutuksi.

Viuluni soi -kirjasarjassa on paljon valmistavia leikkejä viulu- ja jousikädelle erikseen ja yhdessä. Näissä leikeissä opetellaan soittamisen liikeratoja ja soittimen pitämiseen liittyviä tekniikoita.

Viulukäden sormia valmistetaan soittamiseen ja käden rentoutta harjoitellaan liikeharjoitusten kautta.

Jousikädelle on kirjassa myös vastaavat harjoitteet, joiden tarkoituksena on tutustuttaa lasta jousen pitämiseen/kannatteluun. Näin itse soittamisesta ja sen opettelusta tulee oppilaalle helpompaa ja soitin ei tunnu vieraalta, kun tulee aika ottaa varsinaisia soittokappaleita harjoiteltavaksi.

Viulunsoitonopettajan on tärkeää luoda yhteys harjoitteiden ja soittamisen välille soittokappaleissa, jotta lapsi muistaa liikeradat helpommin.

Viuluni soi -kirjasarja sisältää myös useita pelejä ja leikkejä, joiden avulla opetellaan rytmejä ja musiikkisanastoa. Rytmejä harjoitellaan lapsille tutujen sanojen kautta.

Koska viuluoppilaana oleva lapsi on vielä leikki-ikäinen, myös soitonopettajan mielikuvitusta ja leikkimielisyyttä on hyvä ylläpitää ja rikastuttaa erilaisilla lapsenmielisillä opetusvälineillä. Olen ottanut oman soitonopetukseni tueksi Muumi-sorminuket. Niiden käyttämiseen sain inspiraation omalta soitonopettajaltani. Oppilaan mielenkiinto lisääntyy viulunsoittoa kohtaan soittotunneilla sorminukkien avulla, jos vaikka Muumipeikko ja Pikkumyy vierailevat myös siellä silloin tällöin. Lapset puhuvat suoraan sorminukeille ja sorminuket voivat helpottaa tiedonvälitystä lapselle. Sorminuket voi myös korvata muilla pehmoleluilla. Erilaiset lelut saattavat tuoda lapselle turvaa soittotunneille, jos lapselle tulee ikävä vanhempia tai jos lapsella on ollut raskas päivä ennen soittotuntia.

Kuva 1. Muumi-sorminuket (Heini Kallio).

Lapsi jaksaa keskittyä paremmin itse viulunsoittoon, kun tehdään muutakin kuin varsinaisia soittoharjoituksia. Aiemmin mainittu kivien poiminta on tehokas keino opettaa viulukäden sormien yksilöllistä toimintaa. Esimerkiksi tällä tavalla soittotunteihin saa lisää vaihtelevaa tekemistä niihin hetkiin, kun pidetään taukoa soittamisesta.

Näiden lisäksi viulunsoittoon on olemassa erilaisia apuvälineitä, joita kannattaa käyttää silloin, kun viulun tai jousen pitäminen ja kontrolloiminen on haastavaa. Apuvälineitä ei tule käyttää liian pitkään, jotta lapsi ei totu niihin ja ei tästä syystä opi oikeaa soittoasentoa. Jos lapsella on hyvä soittoasento, apuvälineiden käyttöä kannattaa harkita.

Jousikäden pikkurilliä varten opettaja voi askarrella teipistä oppilaalle pikkurillihotellin. Näin oppilaalla on valmis paikka pikkurillille ja sormi pysyy jousen päällä pyöreänä. Pikkurillihotelleja saa myös ostettua musiikkikaupoista. Jousen liikeradan harjoitteluun voi itse rakentaa harjoitusjousen, jossa on liikkuva rulla. Tämä harjoitusjousi on erään viulunsoitonopettajan keksimä apuväline.

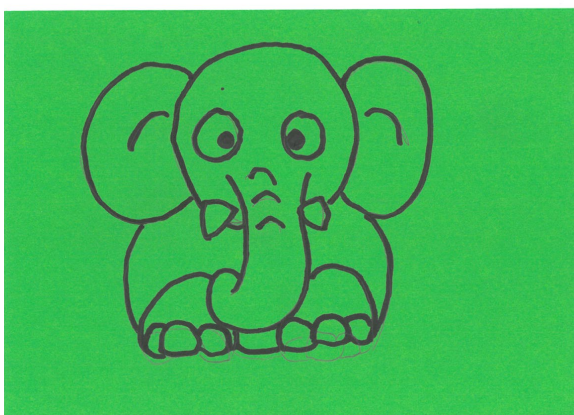
Oppilas voi kotona harjoitella sen avulla jousikäden liikerataa. Harjoitusjousena voi toimia esimerkiksi vessapaperirulla, joka laitetaan viulun kielten ympärille. Tämän avulla viuluopettaja voi kontrolloida jousen liikerataa ja lapsen on myöhemmin helpompi soittaa itse suoraan jousella.

Viulukäden oikean asennon löytymistä helpottava apuväline on esimerkiksi pieni leluhiiri, jolle rakennetaan kämmeneen oma pesä. Hiirellä täytyy olla viulun kaulan ja peukalon välissä ikkuna, josta näkee ulos. Kotia eli viulukäden kämmentä ei saa puristaa, jotta hiiren on siellä mukava olla. Kyynärvarsi on hiiren liukumäki, joka vie kotipesästä kyynärpäähän, jossa hiirellä on keinu. Näin lapsi voi edellä mainitun tarinan kautta harjoitella viulukäden pehmeää ja pyöreää asentoa. Olen saanut tarinaan inspiraatiota pedagogiaopettajaltani. Samalla saadaan aktivoitua kyynärpään liikettä, joka on viulukädessä tärkeää kielenvaihdossa ja asemanvaihdossa.

Kun lapsen kanssa aletaan harjoitella sormien asettamista viulunkielelle, opettaja voi laittaa otelautaan tarran esimerkiksi huiluäänen tai kolmossormen kohdalle, jotta oppilas hahmottaa oikean paikan, mistä tietty sävel soitetaan.

Tarra tulee irrottaa heti, kun lapsen lihasmuistiin vakiintuu sormen oikea paikka. Lasta tulee kannustaa etsimään äänen oikea paikka lisäksi ilman tarraa, jotta oppilas osaa löytää äänen paikan kuulon perusteella. Tarkoitus ei siis ole opettaa lasta käyttämään ainoastaan silmä–käsi-koordinaatiota sävelpuhtautta etsiessä. Improvisaatiokortit ovat hyvä apuväline rytmien ja tunnetilojen opettamiseen lapselle. On olemassa valmiita improvisaatiokortteja, mutta ne vaativat lapselta lukutaitoa ja edistynyttä musiikinteorian osaamista. Olen tehnyt omat improvisaatiokortit, jotka on suunnattu 3–5-vuotiaille lapsille. Korteissa on erilaisia lapsenmielisiä kuvia, sanoja ja rytmejä. Jokaisella kategorialla on oma värinsä. Vihreät kortit ovat kuvakortteja, keltaiset rytmikortteja ja vaaleanpunaisilla korteilla on erilaisia sanoja.

Kuvassa 2 on esimerkki kuvakorteista, joista saadaan improvisaatioharjoitteisiin hahmoja.

Kuva 2. Improvisaatiokortti: vihreä hahmoja sisältävä kortti (Emilia Sohlberg).

Soitonopettaja kysyy oppilaalta esimerkiksi: "Mitä näet kuvassa (kuva 2) ja miltä kortin kuva sinun mielestäsi kuulostaa?" Tämän jälkeen oppilas soittaa viululla melodiaa ja ääniä, mitä hänelle tulee kortista mieleen.

Kuvassa 3 on keltaisella pohjalla yksi rytmikortti ja vaaleanpunaisella pohjalla sanakortti.

Kuva 3. Improvisaatiokortit: keltainen rytmikortti ja vaaleanpunainen sanakortti (Emilia Sohlberg).

Rytmikortit kattavat tasajakoiset rytmit kokonuotista (2/2) kuudestoistaosanuottiin (1/16). Rytmikortteja asetetaan nuottitelineelle riviin ja oppilas voi improvisoida niistä rytmisekvenssejä niin kehorytmein kuin instrumentin kanssa.

Sanakorteille on kirjoitettu adjektiiveja. Sanakortit toimivat samalla tavalla kuin kuvakortit. Niitä näytetään yksi kerrallaan soitto-oppilaalle, joka soittaa kortissa ilmoitetun adjektiivin haluamallaan tyylillä.

Improvisaatiokorttien kategorioita voidaan käyttää soitonopetuksessa erikseen ja niitä voidaan myös yhdistää. Alle kouluikäisten lasten soitonopetuksessa suositellen käyttämään aluksi yhtä kategoriaa kerrallaan. Myöhemmin voidaan tehdä haastavampia improvisaatioharjoitteita yhdistämällä esimerkiksi kuva- ja rytmikortteja. Tällä tavoin kehitetään alusta alkaen lapsen musikaalisuutta ja tutustutaan instrumenttiin syvemmin.

2.3 Lapsen motivoiminen viulunsoittotunneilla

Myöhemmän musiikillisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsi käy soittotunneilla omasta tahdostaan. Kotona saadulla musiikkikasvatuksella ja musiikin laajalla kuuntelulla on suuri merkitys lapsen innolle ja asennoitumiselle viulutunteja kohtaan. Yleisesti ottaen lapsi, jolla on sisäinen motivaatio instrumentin soittamiseen, on innostunut tulemaan soittotunneille. Motivaatio-ongelmat ilmenevätkin enemmän keskittymiskyvyn rajallisuutena, koska lapsi on vielä tässä vaiheessa niin nuori, ettei hän jaksa keskittyä kymmentä minuuttia kauemmin yhteen asiaan. Pienten lasten viulutunneilla kannattaa pitää taukoja viiden minuutin välein, jolloin voidaan tehdä luvussa 2.2 esiteltyjä leikkejä ja harjoitteita. Viulutunneilla voidaan tauoilla myös kuunnella keskeistä viulurepertuaaria, jolloin lapsi haluaa itsekin soittaa viulua tauon jälkeen.

Monet Colourstrings-metodin lauluista ovat lapsille entuudestaan tuttuja kansanlauluja. Soittotunneilla voidaan harjoitella rytmejä taputtaen ja laulaa soitettavia lauluja sanojen kanssa, samalla lapsen sävelkorva kehittyy ja puhtaasti soittaminen helpottuu.

Laulamalla saadaan kätevästi tauotettua soittotunteja niinä hetkinä, jolloin lapsi ei jaksa keskittyä soittotunneilla. Olen laulanut opetettavien lasten kanssa lauluja Viuluni soi! 1 -kirjasta viululla säestäen sellaisina hetkinä, jolloin lapsi ei fyysisesti jaksa soittaa viulua. Vaikka lapsi ei osaisi vielä soittaa näitä lauluja itse, ne ovat samalla tavalla tuttuja sävelmiä kuin Colourstrings-metodin laulut.

Usein lapset haluavat kertoa paljon omia tarinoitaan tai viikon kohokohtia soittonopettajalle. Tämä on hyvin tavallista kaiken ikäisille lapsille, mutta erityisesti alle viisivuotiaille lapsille. Lapsen esitellessä omia vaatteitaan tai kertoessa viikon tapahtumia opettaja voi reflektoida lapsen kokemuksia soittotunteihin. Viulunsoitonopettaja voi keksiä erilaisia rytmejä, loruja ja riimityksiä lapsen elämästä ja näin päästään takaisin soittamisen pariin. On siis tärkeää, että viulunsoitto liittyy vahvasti lapsen omiin kokemuksiin.

Huoltajien läsnäoloa soittotunneilla ei aina tarvita. Toki ensimmäisillä soittotunneilla on hyvä, että huoltajat ovat paikalla seuraamassa viulunsoitonopetusta, jotta he voivat kotona harjoitella lapsen kanssa oikeita

soittoasentoja ja soittotunneilla soitettuja kappaleita. Toisinaan on tilanteita, jolloin lapsi keskittyy enemmän paikalle oleviin huoltajiin kuin soittamiseen ja haluaa käyttää soittamiseen tarkoitetun ajan huoltajiensa kanssa hakemalla heiltä turvaa. Jotkut lapset saattavat olla hyvinkin villejä huoltajien ollessa soittotunneilla, mutta rauhoittuvat, kun he eivät ole mukana. Soitonopettajan täytyy siis tarkkailla opetettavaa lasta ja tarvittaessa pyytää huoltajia siirtymään luokkahuoneen ulkopuolelle odottamaan soittotunnin päättymistä. Tässä tilanteessa lapsen huoltajat voivat tulla soittotunnin päätteeksi luokkahuoneeseen ja opettaja voi kertoa kotona tehtävät harjoitukset yhdessä lapsen kanssa demonstroiden.

Erilaiset houkuttimet ovat alle viisivuotiaille lapsille hyvä keino saada pidettyä mielenkiintoa yllä soittotunneilla. Tässä esimerkkinä Muumi-sorminuket, jotka voivat tulla seuraamaan soittotunteja, kunhan työstettyä asiaa on ensin hieman harjoiteltu. Harjoittelun jälkeen osaaminen voidaan esittää Muumeille. Näin saadaan samalla harjoiteltua esiintymistä ja siihen kuuluvia etikettejä.

Olen omassa opetuksessani käyttänyt myös tarroilla palkitsemista. Oppilas saa harjoitellun kappaleen merkiksi tarran. Näin lasta voidaan motivoida palkinnon saamisella harjoitteluun soittotunneilla, koska siitä seuraa tarra. Tällaisesta palkitsemisesta voi olla joskus myös huonoja seuraamuksia. Soitonopettajan täytyy olla varovainen, sillä lapselle voi tulla epäonnistunut olo omasta soitostaan, jos tarraa ei joskus saakaan. Tämän takia vaikkapa esitettyyn kappaleeseen saatu tarra on hyvä metodi. Toinen vaihtoehto on sellainen käytäntö, jossa jokaisen soittotunnin jälkeen saa tarran, mutta jos oppilas on soittanut ja keskittynyt erityisen hyvin viulutunnilla, hän saa kaksi tarraa. Musiikin kuuntelu on keskeisessä roolissa lapsen soittomotivaation ylläpitämisessä. Eräs viulupedagogi järjesti luokkatunteja, joilla lapset kuuntelevat musiikkia ja samalla tanssivat musiikin mukana. Soitetut kappaleet vaihtelivat viulurepertuaarista orkesterimusiikkiin. Samalla soitonopettaja soitti esimerkkejä teoksista, joita oppilaat voi myöhemmin soittaa viulunsoitonopinnoissaan, jos he harjoittelevat ahkerasti. Kyseinen soitonopettaja yhdistää musiikkiliikunnan elementtejä opetuksessaan edellä mainitulla tavalla.

3 Merkityksellisiä tekijöitä pienten lasten viulunsoitonopetuksessa

Ensimmäisellä viulunsoitonopettajalla on suuri vaikutus siihen, millaiseksi lapsen suhde musiikkiin kehittyy lapsen kasvaessa. Soitonopettajan olisi tärkeää luoda soittotunneille innostunut ja leikkimielinen tunnelma, jotta lapsi haluaa tulla seuraavalle soittotunnille yhtä innoissaan kuin ensimmäisellekin viulunsoittotunnille. Alle kouluikäisellä lapsella on vilkas mielikuvitus ja toiminta on pääosin kehollista. (Lindberg-Piironen & Ruokonen s. 75.) Näin ollen viulunsoitonopettajan tulee näyttää itsestään leikkisä ja mielikuvituksellinen puoli pieniä lapsia opettaessaan.

Soitonopettaja tarkkailee soittotunneilla lasta ja tämän kehitystahtia ja edetä soittotunneilla yksilöllisesti kunkin lapsen kanssa. Uusia soittotaitoon liittyviä aiheita ja soittoteknisiä asioita esitellään lapselle tasaiseen tahtiin, mutta jos näyttää siltä, että uudet asiat käyvät liian vaikeiksi lapselle, palataan aiemmin opittujen soittotekniikoiden äärelle. Lapsen ja huoltajien välinen kommunikointi on erittäin tärkeässä roolissa lapsen soittoharrastuksessa. Soittotunneilla lapsi voi olla hyvinkin innostunut uusista asioista, mutta kotona nämä tuntuvat ylitsepääsemättömiltä. Huoltajat tuntevat lapsen parhaiten, eikä soitonopettaja välttämättä huomaa liian nopeaa etenemistahtia, jos lapsen henkilökohtaisia soittotunteja on kerran viikossa puolen tunnin ajan. Avoin keskusteluyhteys kodin ja soitonopettajan välillä auttaa ehkäisemään soittoharrastuksen epämielekkyyttä.

3.1 Oikea instrumenttiopintojen aloitusikä

Lapsi voi aloittaa soittotunnit 3–4-vuotiaana, mikäli lapsi itse haluaa. Opettajan ja huoltajien tulee tehdä tiivistä yhteistyötä päätettäessä soittotuntien aloittamisesta. Musiikkileikkikoulut valmistavat lapsen musiikillista kehitystä ja lapsi voi aloittaa soittotuntein kuuntelun jo musiikkileikkikoulua käydessään, kuten Suzuki-soitonopetusmenetelmässä on mainittu. Jousisoittimia valmistetaan pienikokoisina, mikä mahdollistaa soitinharrastuksen aloittamisen

varhaisessa vaiheessa. (Nurmi 2019, 69–70.) Colourstrings-metodi on kehitetty nimenomaan leikki-ikäisille lapsille. On siis viulukouluja, jotka on luotu alle kouluikäisten lasten instrumenttiopintojen aloittamista varten. Colourstrings- ja Suzuki-metodissa nuotinluku aloitetaan vasta, kun lapsi osaa itse lukea ja oman instrumentin perusteet ovat hallinnassa. Lapsen soittoharrastus ohjaa tämän kokonaisvaltaista kehitystä (Nurmi 2019, 73). Soitonopettaja ei saa vaatia lapselta liikaa, vaan leikkimielisyys opetuksessa tulee säilyttää jatkuvasti.

Olen haastatellut tätä opinnäytetyötä varten kolmea viulunsoitonopettajaa. Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että tarkkaa soittoharrastuksen aloitusikää ei voi yleistää. Jotkut lapset, jotka aloittavat soittoharrastuksen leikki-ikäisinä eivät kehity yhtä nopeasti kuin esimerkiksi ne lapset, jotka aloittavat soittotunnit vasta 7–10-vuotiaana. Tätä ilmiötä selittää lapsen sisäinen motivaatio instrumentin soittamiseen vaadittavaan harjoitteluun. Aina ei siis ole hyväksi aloittaa soittoharrastusta mahdollisimman nuorena.

Huoltajien antaman tuen ja innostavan ensimmäisen opettajan avulla lapsi haluaa jatkaa musiikkiharrastusta tulevaisuudessakin, mikä on alle kouluikäisten lasten viulunsoitonopetuksessa tärkeä päämäärä (Nurmi 2019, 103).

3.2 Kotona asetetut rajat näkyvät soittotunneilla

Opintojeni aikana olen havainnut, että kotona asetetut rajat näkyvät soittotunneilla. Viulunsoitonopetus on osoittautunut haastavammaksi niiden lasten kohdalla, joiden kasvatuksessa on painotettu niin sanottua vapaata kasvatusta ja asioista päättäminen on lapsen käsissä, eli lapsi saa itselleen edullisimman ratkaisun asioihin kiukuttelemalla. Alle kouluikäisten lasten kanssa on syytä miettiä, onko viulunsoitto lapsen kannalta ajankohtainen harrastus. Viulunsoitto vaatii pitkäjännitteisyyttä ja asioiden toistamista. Kaikki viulutekniset harjoitukset eivät ole mielekkäitä vanhemmillekaan opiskelijoille, mutta niitä tulee silti toistaa lukemattomia kertoja.

Soitonopettajan tulee vaatia lapselta toistoja olematta kuitenkaan ilkeä. Opettaja joutuu kuitenkin niin sanotun ikävän aikuisen asemaan, mikäli lapsi ei joudu kotona tekemään mitään, mitä ei itse halua tehdä. Uskon, että kokeneempi

viulupedagogi selvittää tämänkaltaiset haasteet suvereenisti ja jokainen vastoinikäyminen soittotunneilla kasvattaa nuoren opettajan pedagogista itsevarmuutta. Soitonopettaja voi asettaa rajat, minkä puitteissa soittotunneilla toimitaan. Onkin hyvä tehdä yhteiset pelisäännöt, mitkä pätevät aina soittotunneilla.

4 Lopuksi

Alle viisivuotiaan lapsen viulunsoitonopetuksessa on tärkeää, että soittotunneilla on hauskaa ja viulunsoitonopettaja luo soittotunneille satumaailman. Ennen pienten lasten viulutunteja opettajan tulisi olla hyvin levännyt ja hyvällä tuulella. Kokemukseni mukaan ensimmäisen opettajan persoona vaikuttaa hyvin paljon lapsen kiinnostukseen jatkaa viulutunteja ja esimerkiksi teini-iässäkin ensimmäisen opettajan vaikutukset näkyvät siinä, jatkaako teini soittoharrastusta. Soitonopetus tulee toteuttaa yksilöllisesti ja kunkin lapsen edun mukaisesti. Soitonopettajan ja huoltajien asettamat tavoitteet lapsen mahdollisesta ammattimuusikon urasta ovat toissijaisia. Lapsen oma kiinnostus ja innostus soittamista kohtaan on viulutunneilla tärkeintä.

Haastatteluissa kävi ilmi, että ryhmäopetus voi olla hyvä tapa opettaa pienille lapsille viulunsoittoa, koska he saavat vertaistukea ikäisiltään lapsilta. Uusia asioita opitaan leikin ja mielikuvituksen kautta. Tämän takia ensimmäisen viulunsoitonopettajan tulee olla ikään kuin sadunkertoja viulutunneilla. Kaikki haastatteleman pedagogit olivat yhtä mieltä siitä, että soittotunneilla tulisi olla hauskaa ja oppimisen tulisi tapahtua leikin kautta. Opettajan tehtävä on luoda soittotunneille sellainen maailma, jossa instrumentin soittaminen on mielekästä ja innostavaa. Kaikki haastateltavat korostivat, että instrumentin opetus perustuu todella paljon persoonaan ja ensimmäisen viuluopettajan tulisi olla mukava ja turvallinen aikuinen lapsen elämässä.

Soitonopettajan olisi hyvä olla tutustunut useaan eri soitonopetusmenetelmään, jotta yksilöllinen opetus toteutuisi. Itse olen pohjannut soitonopetukseni Colourstrings-menetelmään ja se tuntuu olevan kaikkein tehokkain ja mielekkäin soitonopetusmenetelmä alle kouluikäiselle lapselle. Olen kuitenkin ottanut vaikutteita Suzuki-menetelmästä esimerkiksi korvakuulolta soittamisen opettamiseen. Viuluni soi -kirjasarjan pelit ja leikit ovat oiva tapa tauottaa soittotuntia ja opetella viulun soittoa hausalla tavalla. Kirjasarjan kappaleita voidaan laulaa tunneilla ja niitä voidaan myös soittaa, mikäli lapsen soittotekniset valmiudet ovat riittävät. Viuluni soi -kirjoissa jokainen sivu on kuvitettu mielenkiintoisella tavalla ja tästä syystä se soveltuu lasten

viulunsoitonopetukseen. On kuitenkin syytä yhdistää muita metodeja tähän viulukouluun, sillä se ei yksinään tarjoa riittävää kattavuutta repertuaarin ja soittotekniikan opetukseen. Viuluni soi! -sarja onkin erinomainen lisä viulupedagogeille soitonopetukseen.

Opinnäytetyötä kirjoittaessani sain vahvistusta omalle identiteetilleni opettajana. Perehdyin erilaisiin viulunsoitonoppaisiin ja viulukouluihin. Oman kokemukseni ja haastatteluiden perusteella kokonaisvaltaisin metodi alle kouluikäisten lasten viulunsoitonopetukseen on Colourstrings. Se antaa parhaat soittotekniset ja musiikilliset valmiudet lapselle varhaisessa vaiheessa. Löysin opinnäytetyöprosessin aikana erilaisia työkaluja ja virikkeitä pienten lasten viulunsoitonopetukseen. Tärkeimpinä pidän sorminukkeja, jotka vierailevat soittotunneilla. Niiden avulla lapselle saadaan rakennettua soittotunneille mielekäs tunnelma.

Jokainen pidetty soittotunti kasvattaa opettajaa viulupedagogina. Onnistumisia ja epäonnistumisia tulee soitonopetuksessa välttämättä eteen. Mikäli lapsi ei opi soittotunneilla harjoiteltuja asioita, soitonopettajan kannattaa katsoa peiliin ja miettiä uudelleen käyttämiään metodeja ja suhtautumistaan soittopilaaseensa. Oppilaan kehitys korreloi melko suoraan opettajan pedagogisiin taitoihin välittää tietoa eteenpäin. Kunkin oppilaan kohdalla opetuksen tulisi olla yksilöllistä. Hyvin onnistunut viulunsoitonopetus alle viisivuotiaan oppilaan kanssa saattaa määrittää lapsen kiinnostuksen musiikkia ja soittoharrastusta kohtaan tulevaisuudessa.

Lähteet

Colourstrings. <https://colourstrings.org> Viitattu 13.11.2022.

Garam, L. 2000. Lahjakkaan viulistin kasvatus. Helsinki: Yliopistopaino.

Haastattelu 1. Anonyymi viulupedagogi 1.12.2021.

Haastattelu 2. Anonyymi viulupedagogi 21.2.2022.

Haastattelu 3. Anonyymi viulupedagogi 12.8.2022.

Hermanson, E. 2012. Kolmevuotiaana. Terveyskirjasto. Viitattu 25.11.2021.

<https://www.terveyskirjasto.fi/kot00113> Lapset – Kotineuvola – Terve lapsi eri ikäkausina – Kolmevuotiaana.

Nurmi, M. 2019. Mitä musikaalisuus on? Tampere: Vastapaino.

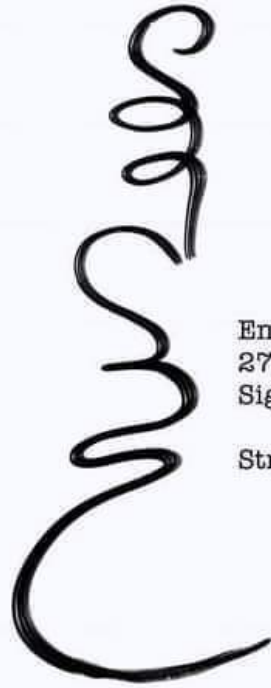
Ranta-Ojala, R. 2021. Musiikin mahdollisuudet lapsen motorisessa kehityksessä. University of Oulu.

Ruokonen, I., Airola, M.; Lappalainen, M.; Pantsu, L.; Seppänen, E.; Tarvainen, L. & Vanninen, E. 2017. *Musiikki varhaiskasvatuksessa: Käsikirja*. [Helsinki]: Classicus.

Szilvay, G. 1994. Violin ABC = Viulu ABC, 1 soitonopas. Täyd. uusintap. Helsinki: Fazer.

Windberg, L. 1980. Suzuki-soitonopetusmenetelmästä. Helsinki: Hellas.

Opinnäytetyökonserтин juliste

Emilian opinnäytetyökonsertti
27.5.2021 klo 19.00
Sigyn sali

Striimi Taideakatemian Youtube-kanavalla

Opinnäytetyökonserтин käsiohjelma

Emilian opinnäytetyökonsertti 27.5.2021

F. Schubert	Jousitrio B-duuri d.471	Emilia Sohlberg, viulu
	1. Allegro	Matilda Berghäll, alttoviulu
		Ida Kiiskinen, sello
E. Salmenhaara	Sonatina 2 viululle	Ekin Kuzukiran, viulu
		Emilia Sohlberg, viulu
C. Reinecke	Pianokvartetto D-duuri op. 272	Emilia Sohlberg, viulu
	1. Allegro	Matilda Berghäll, alttoviulu
	2. Scherzo	Ida Kiiskinen, sello
	3. Adagio	Iina Kivimäki, piano
	4. Rondo finale, allegretto	

Linkki opinnäytetyökonserttiin

https://1drv.ms/v/s!AoBXqjcVySrBkPVcwn0NB7db_arRtA